

SAMENVATTING

Tijdens zijn zevende periodieke bezoek aan het Koninkrijk der Nederlanden in mei 2022, onderzocht het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) de behandeling van, en waarborgen voor, personen wier vrijheid is ontnomen door de politie, alsmede de behandeling en detentie omstandigheid van personen in gevangnissen. Daarnaast werden verschillende inrichtingen voor vreemdelingenbewaring bezocht om de situatie te onderzoeken van personen gedetineerd op grond van de vreemdelingenwetgeving. Het CPT bezocht zowel het Europese deel van het Koninkrijk, als Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

In veel opzichten was de samenwerking die de delegatie tijdens het bezoek ontving zeer goed, zowel van de autoriteiten als van het personeel van de bezochte inrichtingen. In het Dakota Immigratie Detentie Centrum op Aruba werd de delegatie echter geconfronteerd met een openlijk vijandige en agressieve houding van de leidinggevende ten tijde van het bezoek. Bovendien, in het Europese deel van het Koninkrijk werd het werk van de delegatie opnieuw ernstig belemmerd omdat de toegang tot medische dossiers van personen die vastzitten in gevangnissen en detentiecentra voor immigranten afhankelijk was van een individuele schriftelijke toestemming van de betrokken personen. De Nederlandse autoriteiten dienen ervoor te zorgen dat CPT-delegaties onbelemmerd en onbeperkt toegang krijgen tot de medische dossiers van alle gedetineerden in de inrichtingen die onder het mandaat van het Comité vallen.

Het Koninkrijk in Europa

Politiebewaring

De overgrote meerderheid van de door de delegatie geïnterviewde personen uitte geen beschuldigingen van mishandeling door politieagenten, maar gaf aan correct en met respect te zijn behandeld. De delegatie ontving echter wel verschillende meldingen van handboeien die te strak werden aangelegd tijdens de aanhouding door de politie.

Het is een positieve ontwikkeling dat de wetgeving nu duidelijk voorziet in relevante fundamentele juridische waarborgen tegen mishandeling, en het CPT kreeg ook een positieve algemene indruk van de praktische uitvoering ervan. Verbeteringen hadden met name betrekking op de toegang tot een advocaat voor verdachten, met inbegrip van minderjarigen, tijdens het politieverhoor. Het CPT verwelkomt ook de praktijk die op sommige politiebureaus is waargenomen waarbij minderjarigen wordt toe gestaan de nacht thuis door te brengen. Niet alle personen die door de politie in hechtenis zijn genomen, waren echter volledig op de hoogte van hun grondrechten en konden vanaf het begin van hun detentie daadwerkelijk profiteren van het recht op kennisgeving van de detentie en het recht op toegang tot een arts.

De materiële omstandigheden in cellencomplexen van de vier bezochte politiebureau's waren over het algemeen voldoende om geschikt te zijn voor korte detentieperioden. Op het politiebureau Amsterdam Centraal zouden de gecapitonneerde observatiecellen van ongeveer 5 m² niet voor overnachtingen moeten worden gebruikt. Meer in het algemeen, herhaalt het CPT zijn aanbeveling de mogelijkheid van voorlopige hechtenis in politiebewaring volledig af te schaffen.

Bovendien uit het CPT zijn twijfels over de manier waarop visitaties door de politie worden uitgevoerd en over de praktijk om gedetineerde personen die het risico lopen zich van het leven te beroven naakt in een observatiecel in een politiebureau te plaatsen zonder psychische ondersteuning. Een dergelijke praktijk kan worden beschouwd als onmenselijk en vernederend. Ook vraagt het CPT de Nederlandse autoriteiten om meer informatie over het gebruik van elektrische ontladingswapens door de politie.

Vreemdelingenbewaring

Immigratiedetentie is nog steeds niet onderworpen aan specifieke regels die het administratieve karakter ervan weerspiegelen en de geplande hervorming van het wetgevingskader heeft verdere vertraging opgelopen. Het CPT herhaalt dat het totaal ongepast is om gevangenisregels toe te passen op personen in vreemdelingenbewaring.

De delegatie ontving geen aantijgingen van mishandeling door personeel in de Detentiecentra (DC) op Schiphol en in Zeist, waar zij een positieve ambiance waarnam. Echter, in het Detentiecentrum Rotterdam werden enkele beschuldigingen ontvangen van personen die beweerden dat zij buitensporig geweld hadden ondergaan van het bewarend personeel; de delegatie hoorde ook verschillende klachten over verbaal geweld, discriminerende en racistische taal en respectloos gedrag van sommige personeelsleden op verschillende van de bezochte vleugels.

De materiële omstandigheden varieerden van zeer goed (in de DC's van Schiphol en Rotterdam) tot uitstekend (in de Gesloten Gezinsunit (GGV) in DC Zeist), waar gezinnen met kinderen en vrouwen konden profiteren van een gemeenschap- en gezinsvriendelijke leefomgeving. Er kwamen echter veel klachten binnen over het eten. In Schiphol DC dienen vrouwen niet worden ondergebracht bij mannen die geen familie van hen zijn.

Zowel in het DC op Schiphol als in het GGV in DC Zeist konden vreemdelingen de hele dag door profiteren van een open-deur-regime en gebruik maken van activiteitenruimtes en diverse apparatuur. Het aantal georganiseerde activiteiten bleef in beide centra echter beperkt. In het DC in Rotterdam daarentegen moesten de meeste personen een groot deel van de dag (18 uur) in hun cel blijven. De personele middelen moeten aanzienlijk worden uitgebreid om een open-deur regime, met dagelijks ten minste twee uur beweging in de buitenlucht, mogelijk te maken. Het aanbod van georganiseerde activiteiten zou moet worden verbeterd.

Wat de gezondheidszorg betreft, zouden alle personen die in DC Rotterdam worden vastgehouden sneller toegang behoren te krijgen tot een arts en tot tandheelkundige zorg. Alle nieuwkomers dienen een uitgebreide medische screening te krijgen en in de drie bezochte centra moet een speciaal letselregister worden opgezet.

Bovendien dient adequaat te worden ingespeeld op de specifieke behoeften van kwetsbare personen en zouden voor hen zinvolle alternatieven moeten worden overwogen. Er moet worden vermeden dat kinderen in hechtenis worden genomen en niet-begeleide kinderen zouden principieel niet in hechtenis worden genomen.

Het beleid en wettelijk kader met betrekking tot het gebruik van afzondering als maatregel en als disciplinaire straf in vreemdelingenbewaringcentra dient te worden herzien. In DC Rotterdam moet afzondering in de praktijk proportioneel worden toegepast en worden omgeven door effectieve waarborgen. Hoewel de maximumtermijn van 14 dagen nooit zou moeten worden overschreden, dient ernaar te worden gestreefd het gebruik van afzondering als maatregel van openbare orde/veiligheid terug te dringen, en niet langer toe te passen als disciplinaire maatregel in de context van vreemdelingenbewaring. Ook moet ernaar worden gestreefd de detentieomstandigheden voor personen in afzondering in Rotterdam DC te verbeteren.

Het rapport pleit er ook voor om het contact met de buitenwereld voor gedetineerden te verbeteren, het personeelsbestand in DC Rotterdam uit te breiden en de manier waarop visitaties worden uitgevoerd, te herzien.

Gevangenis inrichtingen

In geen van de bezochte inrichtingen werden beschuldigingen van opzettelijke fysieke mishandeling van gedetineerden door het personeel ontvangen en de betrekkingen tussen gedetineerden en personeel leken over het algemeen positief. De delegatie ontving echter verschillende klachten over grof taalgebruik en respectloos gedrag van sommige personeelsleden in zowel de gevangenis van

Dordrecht als die van Vught. Bovendien zou de directie van de gevangenis in Dordrecht stappen moeten ondernemen de spanningen tussen gedetineerden onderling in het huis van bewaring te verminderen. Verder moet het personeel op de afdeling voor beheersproblematische gevangenen (BPG) in de gevangenis van Vught en op de Terroristen Afdeling (TA) in de gevangenis van Zwolle waakzaam blijven met betrekking tot incidenten van geweld en intimidatie tussen gedetineerden.

De materiële omstandigheden in de gevangenis in Dordrecht, de TA-unit in de gevangenis in Zwolle en de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) en Extra Zorgvoorziening (EZV-units) in de gevangenis in Vught waren van hoog niveau, en in de BPG en TA in de gevangenis in Vught waren de omstandigheden goed. De detentieomstandigheden in de oude gebouwen van de gevangenis Vught (met name units 6 en 7) waren van minder hoog niveau. Personen in alle bezochte gevangenis klagden over de slechte kwaliteit, smaak en onvoldoende hoeveelheid van het eten.

Het dagprogramma en de activiteiten die in de bezochte inrichtingen worden aangeboden aan veroordeelden die onder het gewone regime vallen, waren over het algemeen bevredigend. De delegatie kreeg ook een positieve indruk van de nieuw opgerichte beperkte beveiligingseenheid (BBA) voor re-integratie in de gevangenis van Dordrecht en van de EZV in de gevangenis van Dordrecht en Vught. De situatie was echter minder bevredigend voor personen die in voorarrest zaten, aangezien de meesten van hen nog steeds tot 21 uur per dag in hun cel opgesloten zaten. Er moet actie worden ondernomen om hen extra vrije tijd buiten de cel te geven (ten minste twee uur per dag) om in hun basisbehoeften te voorzien en zij moeten een reeks zinvolle activiteiten aangeboden krijgen.

De delegatie heeft specifieke aandacht besteed aan de situatie van personen die in de zwaarbeveiligde eenheden zijn geplaatst, waaronder de EBI, BPG en TA in de gevangenis van Vught en de TA in de gevangenis van Zwolle. Hoewel het CPT de noodzaak erkent van adequate beveiligingsmaatregelen voor personen die een verhoogd veiligheidsrisico vormen, leken de zeer restrictieve regimes en diverse veiligheidsmaatregelen die werden toegepast in de EBI en in sommige delen van de BPG en TA in de gevangenis van Vught buitensporig restrictief. Het routinematig boeien van personen die in deze eenheden worden vastgehouden, kan bijvoorbeeld niet worden gerechtvaardigd. Verder is het mogelijk dat personen die in de BPG in de gevangenis van Vught zijn geplaatst, aanvankelijk enkele weken of maanden 23 uur per dag in hun cel moeten doorbrengen, wat niet gepast is. Er moeten inspanningen worden geleverd het regime te verbeteren en voldoende zinvol, menselijk contact te bieden om te voorkomen dat de detentie omstandigheden gelijk zijn op een *feitelijke* eenzame opsluiting. Wat betreft de twee TA's in de gevangenis van Vught en Zwolle, extra ondersteuning en de-radicaliseringsactiviteiten zouden worden geboden aan personen die daar zijn geplaatst.

Met betrekking tot het nieuwe beleidskader voor de tenuitvoerlegging van levenslange gevangenisstraffen, merkt het CPT op dat de geleidelijke herbeoordeling van personen die tot levenslange gevangenisstraf zijn veroordeeld nog steeds plaatsvindt in het kader van een gratieprocedure, die is gebaseerd op de discretionaire bevoegdheid van de minister. Het CPT beveelt daarom aan dat er een rechterlijk toetsingsmechanisme wordt ontwikkeld voor personen die tot levenslange gevangenisstraf zijn veroordeeld. Verder zouden personen met levenslange gevangenisstraf vanaf het begin van hun detentie moeten kunnen profiteren van individuele strafplanningsdoelstellingen en zou hun een reële en effectieve mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling in de gemeenschap moeten worden geboden.

In alle bezochte inrichtingen, was de gezondheidszorg van hoge kwaliteit en was de personeelsbezetting toereikend. Niettemin dienen er verbeteringen te worden aangebracht met betrekking tot de medische screening bij opname, het systematisch registreren en rapporteren van verwondingen, toegang tot specialistische medische zorg, respect voor het medisch beroepsgeheim en dwangmaatregelen tijdens medische consulten voor personen die vastzitten in de zwaarbeveiligde eenheden in de gevangenis van Vught, en snelle toegang tot verbeterde psychologische en traumahulpdiensten voor vrouwen die vastzitten in de TA in de gevangenis van Zwolle.

Het rapport doet ook aanbevelingen het disciplinaire proces en het contact met de buitenwereld te verbeteren, de uitvoering van onderzoeken in het lichaam te herzien en af te zien van het gebruik van dwangbedden in de gevangenis.

Aruba, Curaçao en Sint Maarten

Politiebewaring

De meerderheid van de personen die tijdens het bezoek werden geïnterviewd en die in voorlopige hechtenis zaten of onlangs hadden gezeten, maakten geen melding van fysieke mishandeling door politieagenten. De delegatie ontving echter wel enkele geïsoleerde aantijgingen van mishandeling van personen in politiehechtenis en enkele beschuldigingen van buitensporig gebruik van geweld op het moment van aanhouding, van buitensporig strakke handboeien en van verbaal geweld door politieagenten tegen personen in politiehechtenis.

De meeste personen die tijdens het bezoek werden geïnterviewd, bevestigden dat ze kort na hun aankomst op een politiebureau schriftelijk op de hoogte waren gebracht van hun rechten. Verscheidene personen klaagden er echter over dat hun verzoek tijdens hun verblijf in politiehechtenis door een arts te worden onderzocht, verscheidene dagen vertraging had opgelopen. De delegatie hoorde ook enkele beweringen dat de mogelijkheid een derde persoon te informeren over iemands detentie en het recht op toegang tot een advocaat, werden vertraagd tijdens de eerste fase van de politiehechtenis. Het CPT beveelt de autoriteiten aan ervoor te zorgen dat gedetineerde personen daadwerkelijk vanaf het allereerste begin van de vrijheidsbeneming kunnen profiteren van het recht op toegang tot een advocaat en een arts en het recht om een derde persoon in kennis te laten stellen van het feit dat ze worden vastgehouden,

Hoewel het CPT nota nam van de opknopbeurten in sommige politiebureaus, constateerde het niettemin dat de materiële omstandigheden in de bezochte cellencomplexen over het algemeen slecht bleven. Dit gold met name voor de politie cellencomplexen in de gevangenis van Curaçao (SDKK) en het politiebureau van Shaba op Aruba.

Bovendien stelde het CPT opnieuw vast dat gedetineerden regelmatig tot 10 dagen, en soms langer, in deze slechte omstandigheden werden vastgehouden. Het CPT herhaalt zijn aanbeveling dat personen niet langer dan ongeveer drie dagen (de eerste periode van politiebewaring) in deze inrichtingen mogen worden vastgehouden.

Vreemdelingenbewaring

Het CPT ontving geen beschuldigingen van opzettelijke fysieke mishandeling van personen in vreemdelingenbewaring door het personeel in de bezochte immigratievoorzieningen. Er werden echter wel enkele aantijgingen ontvangen van verbaal geweld jegens gedetineerde personen, alsook van fysiek geweld tegen migranten op het moment van hun aanhouding en van buitensporig strakke handboeien.

De materiële omstandigheden voor vreemdelingenbewaring in Simpson Bay op Sint Maarten waren in verschillende opzichten acceptabel en het regime voor gedetineerden werd adequaat bevonden.

De materiële omstandigheden die werden geboden aan mannen in het Dakota Immigratie Detentie Centrum op Aruba, die werden ondergebracht in scheepscontainers, en in de "Illegalen Barakken" op Curaçao waren echter zeer slecht. Aan het einde van het bezoek verzocht de delegatie de relevante autoriteiten om de scheepscontainers op Aruba niet langer te gebruiken voor de huisvesting van personen en om de faciliteit op Curaçao buiten gebruik te stellen. De autoriteiten hebben het CPT vervolgens geïnformeerd over de stappen die zijn ondernomen om aan deze verzoeken te voldoen.

Bovendien was het regime in beide voornoemde inrichtingen voor vreemdelingenbewaring pover. Er was een gebrek aan zinvolle activiteiten en gedetineerden brachten hun dagen in ledigheid door.

Het CPT formuleert verschillende aanbevelingen om de geconstateerde tekortkomingen met betrekking tot de juridische waarborgen bij vreemdelingenbewaring te verhelpen. Er moet met name een maximumtermijn voor vreemdelingenbewaring worden ingevoerd en alle personen die in vreemdelingenbewaring worden geplaatst dienen volledig te worden geïnformeerd over hun rechten en over de procedures die op hen van toepassing zijn. Voorts moet een systematische medische screening worden ingevoerd van alle personen die voor het eerst worden toegelaten tot een faciliteit voor vreemdelingenbewaring.

Gevangenis

De meerderheid van de personen in de gevangenis met wie de delegatie sprak, uitte geen beschuldigingen van mishandeling door gevangenispersoneel. Niettemin ontving de delegatie enkele beschuldigingen van buitensporig gebruik van geweld en onbeschoft gedrag; dit betrof in het bijzonder leden van speciale interventieteams op Aruba en Curaçao bij het uitvoeren van cel inspecties, en door gevangenisbewaarders op Sint Maarten bij het omgaan met weerspannige gevangenen of gevallen van geweld tussen gevangenen.

Het CPT wijst erop dat de registratie van het gebruik van geweld door het personeel gebrekkig was en beveelt aan om een register bij te houden in de bezochte gevangenis.

Ondanks de prijzenswaardige inspanningen van het personeel in de bezochte inrichtingen om geweld tussen- gevangenen te voorkomen, zoals het identificeren van onverenigbare gevangenen bij opname en tijdens hun verblijf in de gevangenis en hun daaropvolgende toewijzing aan veilige afdelingen, evenals het beperken van de interactie tussen gevangenen van verschillende afdelingen, kwamen er nog steeds episodes van geweld tussen gevangenen voor. De inspanningen om dit fenomeen aan te pakken dienen te worden voortgezet.

De materiële omstandigheden in de gevangenis van Point Blanche op Sint Maarten waren over het algemeen acceptabel, hoewel er in veel delen van de gevangenis tekenen van slijtage zichtbaar waren. Ondanks enkele opknapbeurten bleven de materiële omstandigheden in de penitentiaire inrichting op Aruba (KIA) en in het Centrum voor Detentie en Correctie Curaçao (SDKK) over het algemeen slecht. De meerderheid van de gevangenen was ondergebracht in vervallen, vuile cellen die vergeven waren van ongedierte; sanitaire bijgebouwen in cellen met meerdere bewoners waren niet volledig afgescheiden en een aantal cellen had zwarte schimmel op de muren. Bovendien zaten in de meeste cellen op de KIA drie gevangenen op ongeveer 9,5 m² en waren de omstandigheden krap. De omstandigheden waren erbarmelijk in de EBA-eenheid van de SDKK en in de afzonderingseenheid van de Point Blanche gevangenis. Bovendien zijn er op KIA en SDKK geen geschikte voorzieningen voor gehandicapten; zij zijn afhankelijk van de goede wil van andere gevangenen als ze gebruik willen maken van het toilet of een douche willen nemen. Het CPT formuleert een reeks aanbevelingen om de materiële omstandigheden te verbeteren en ervoor te zorgen dat gehandicapten worden vastgehouden in omstandigheden die hen in staat stellen hun waardigheid te behouden.

Het was positief dat de meeste gevangenen zes tot acht uur per dag buiten hun cel mochten doorbrengen. Een aantal gevangenen verrichtte werk (zij het in de meeste gevallen slechts voor een paar uur per dag) en er werden ook enkele vrijetijds- en sportactiviteiten aangeboden. Het bleef echter het geval dat de meerderheid van de gevangenen het grootste deel van de dag in ledigheid doorbracht. Het CPT herhaalt dat het doel zou moeten zijn dat alle gevangenen (inclusief degenen die in voorarrest zitten) een redelijk deel van de dag (d.w.z. 8 uur of meer) buiten hun cel doorbrengen, met zinvolle activiteiten van gevarieerde aard. Dit vereist het inhuren van gespecialiseerd personeel om georganiseerde activiteiten te bieden.

In de drie bezochte gevangenis was er onvoldoende medisch personeel, en gevangenen werden niet systematisch medisch onderzocht bij opname. Bovendien bleef medisch personeel betrokken bij veiligheidstaken, waaronder urinetests op drugs en doorzoeken van holtes in verband met illegale voorwerpen.

De FOBA-eenheid in SDKK en de IBA-eenheid in KIA waren bedoeld om voornamelijk personen met psychische gezondheidsproblemen te huisvesten, maar geen van beide eenheden bood een geschikte therapeutische omgeving om in de behoeften van deze personen te voorzien, met name vanwege het gebrek aan specifiek opgeleid personeel en een vrijwel volledig gebrek aan therapeutische activiteiten. Het CPT beveelt *onder andere aan* dat de personeelsbezetting van verschillende categorieën zorgpersoneel en/of hun aanwezigheid in de inrichtingen wordt verhoogd en dat gevangenen met geestelijke gezondheidsproblemen adequate zorg en ondersteuning wordt geboden.

Gedetineerden die geacht werden een risico op automutilatie of zelfmoord te lopen, werden meestal alleen in een cel gezet en kregen een anti-scheur kleding te dragen, of werden naakt gehouden, totdat het team voor geestelijke gezondheidszorg arriveerde. Het CPT benadrukt dat de behandeling en verzorging van dergelijke personen onder toezicht van medisch personeel moet staan. Verder is *de facto* isolatie, die het resultaat is van een combinatie van opsluiting in een cel gedurende het grootste deel van de dag, weinig of geen contact met het personeel en een armoedig regime, precies het tegenovergestelde van de zorg die nodig is voor personen die een risico op zelfmoord of automutilatie vormen; in plaats daarvan moeten ze meer contact met andere personen krijgen. Alleen als er een evident risico op zelfdoding of automutilatie bestaat, zou de persoon van zijn kleren moeten worden ontdaan; in dergelijke gevallen moet hij scheurvrije kleding en schoeisel krijgen. Het ontdoen van kleding moet plaatsvinden na een individuele risicobeoordeling en moet worden aanbevolen door medisch personeel. Het CPT beveelt aan dat de autoriteiten een zorgprotocol opstellen voor gedetineerden die geacht worden een risico op automutilatie of zelfmoord te lopen, in het licht van deze principes.

Wat het gevangenispersoneel betreft, bleef de situatie problematisch in KIA en SDKK, met lage personeelsniveaus, vacatures, frequente ziekteverloven en de inzet van personeel voor andere taken om verschillende redenen. Voor de gevangenis van Point Blanche werd een nieuwe personeelsbezetting voorbereid, waardoor de personeelsbezetting naar verwachting zou toenemen, en het CPT verzoekt hierover meer in detail te worden geïnformeerd.